

Ermina Ramadanović

Ines Virč

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
eramadan@ihjj.hr
inovak@ihjj.hr

REDOSLIJED NENAGLAŠENIH SINTAKTIČKIH JEDINICA U KAJKAVŠTINI

U ovome se radu nastoji prikazati položaj nekih promjenljivih i nepromjenljivih nenaglasnica u kajkavskome književnom jeziku i u suvremenim kajkavskim govorima u odnosu na kajkavsku gramatičku normu. Istraživanje nenaglašenih rečeničnih sastavnica u kajkavskome narječju temelji se na rezultatima ankete provedene u svibnju i lipnju 2012. godine na Učiteljskome fakultetu u Zagrebu, Odsjeku u Čakovcu te, prema dijalektološkim kriterijima, na odabranim starijim ispitanicima.

1. Uvod

S obzirom na nedovoljnu istraženost sintakse u kajkavskome književnom jeziku i općenito u mjesnim govorima, ponajprije položaja nenaglasnica, naše je istraživanje usmjereno upravo na položaj i redosljed nenaglasnica te njihov opis (ako ga ima) u kajkavskim gramatikama, u kajkavskome književnom jeziku (prema potvrdama iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*¹) i u kajkavskim idiomima s posebnim obzirom na odnos starih i mladih govornika, što je provjeravano anketom provedenom u svibnju i lipnju 2012. na Učiteljskome fakultetu u Zagrebu, Odsjeku u Čakovcu te na odabranim starijim² ispitanicima.

¹ Ovom prigodom zahvaljujemo dr. sc. Nadi Vajs Vinja jer nam je dopustila i omogućila računalno pretraživanje *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika* u računalnome programu SOFTLEX. Zahvaljujemo i dr. sc. Barbari Štebih Golub koja nam je ispočetka pomagala u prikupljanju korpusa.

² Stariji su ispitanici odabirani prema dijalektološkim kriterijima.

2. Teorijski okvir

2.1. Različiti tipovi redosljeda sintaktičkih jedinica

Riječi se slažu u nizove prema određenim pravilima. U proučavanju je hrvatskoga jezika odavno uočena važna razlika između neobilježenoga i obilježenoga reda riječi. Jedan od prvih koji se time bavio u hrvatskome jeziku bio je Adolfo Veber Tkalčević. Uočio je tu razliku i na nju upozorio u trećemu poglavlju³ svoje *Skladnje ilirskoga jezika* iz 1859. godine, a spominje ju, pet godina prije, i Vjekoslav Babukić u *Ilirskoj slovnici* (1854). U suvremenim se priručnicima redosljed riječi dijeli na neobilježen, osnovni ili gramatičko-semantički (rečenica izvan konteksta), obilježeni ili aktualizirani (rečenica kao dio konteksta; unutar konteksta) i automatizirani⁴ ili obvezatni.⁵

2.2. O nenaglasnicama i njihovu redosljedu

Adolfo Veber Tkalčević (1859) u svojoj *Skladnji*, 33 godine prije Wackernagela⁶, kaže da: „Pokratjena zaimena i pomoćni glagolji: *sam*, *ću* stoje namah za subjektom; ako li su dva subjekta, ili jedan subjekt s epitetom ili atributom, metju se u sredinu”, npr. *Ja smo i g. Simo Milutinović živèli u Sèrbiji; jedan smo drugoga zvali bratom* (Veber Tkalčević 1859: 150). S pravom se može reći da je Veber svojim pravilom o položaju zamjениčnih i glagolskih zanaglasnica na drugo mjesto u rečenici ili iza prve naglašene riječi i primjerima u svojoj *Skladnji* zapravo preteča Wackernagelu.⁷ Peti-Stantić (2007: 176–177) navodi tri različita teorijska pristupa nenaglasnicama, a svima im je polazište Wackernagelovo pravilo. Prozodijski pristup zapravo je samo Wackernagelovo pravilo koje kaže da su nenaglasnice fonološka činjenica i fonološki ovisne jedinice.⁸ Sintaktičko pravilo polazi od pristupa da su nenaglasnice prije svega sintaktičke jedinice te da je sintagme

³ Tkalčević (1859): *skladnja poredanja* ili ‘red riječi’ čini *naravno poredanje* ili ‘osnovni red riječi’ i *umětno poredanje* ili ‘obilježen red riječi’.

⁴ Naziv automatizirani red riječi odnosi se na položaj nenaglasnica u rečenici.

⁵ O tome više vidi Pranjković (2003: 76–80), HG (1997: 583–599), Raguž (2010: 330–336), Katičić (2002: 523–530).

⁶ Prema njegovu pravilu/zakonu iz 1892. godine nenaglašene riječi u indoeuropskim rečenicama teže drugomu mjestu, odnosno mjestu nakon prve naglasnice. Više o tome vidi u Peti-Stantić (2002, 2007).

⁷ Da je položaj nenaglasnica u rečenici jedno od ključnih pitanja reda riječi smatra i Jakobson (1935).

⁸ Npr. Wackernagel (1892), Hock (1996), Legendre (1999), Zec (1992). Sve prema Peti-Stantić (2007: 176).

rastavljive nenaglasnicom (klitikom) moguće rastaviti i drugim, neklitičnim sintaktičkim jedinicama.⁹ Treći se pristup javlja u novije vrijeme pod zajedničkim nazivnikom „teorije optimalnosti”. Zastupnici toga mišljenja smatraju da ni prozodijski ni sintaktički pristup ne nudi jedinstveno načelo uvrštavanja nenaglasnica u rečenično ustrojstvo.

Važno je međutim napomenuti i to da su nenaglasnice u hrvatskome kajkavskom književnom jeziku jedno stoljeće prije Wackernagela opisivali i kajkavski gramatičari i leksikografi.¹⁰

2.3. O nenaglasnicama i njihovu položaju u hrvatskim kajkavskim gramatikama

Sintaksa je u kajkavskim gramatikama načelno (bila) zapostavljena. To međutim nije samo odlika kajkavskih gramatika, nego ukupne starohrvatske gramatikografske tradicije (vidi Štebih Golub 2012: 328–329).

Građa za ovaj rad ekscerpirana je iz ovih kajkavskih gramatika:

- Vitković, Ivan 1779. *Gründe der kroatischen Sprache zum Nutzen der deutschen Jugend verfasst*. Zagreb. (rukopis)
- Szentmartony, Ignac 1783. *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Deutsche*. Varaždin.
- Kornig, Franjo ¹1790., ²1795. *Kroatische Sprachlehre oder Anweisung für Deutsche die kroatische Sprache in kurzer Zeit*. Zagreb.
- Matijević, Josip 1810. *Horvatzka Grammatika oder kroatische Sprachlehre*. Zagreb.
- Đurkovečki, Josip 1826. *Jezichnica horvatzko-slavinzka za hasen Slavincev, i potrebochu oztaleh ztranzskoga jezika narodov*. Pešta.
- Kristijanović, Ignac 1837. *Grammatik der Kroatischen Mundart*. Zagreb.

U tablici koja slijedi prikazuje se odnos kajkavskih gramatičara (normativista) prema nenaglasnicama.

⁹ Npr. Zwicky (1977), Klavans (1985), Anderson (1993), Franks (1999). Sve prema Peti-Stantić (2002: 75).

¹⁰ Pristup nenaglasnicama (klitikama) u gramatikama hrvatskoga jezika iscrpno je opisala Peti-Stantić (2007).

1. tablica

Ivan Vitković (1779)	<ul style="list-style-type: none">• nema posebnoga poglavlja o redu riječi• npr. <i>veszelimsze, szmejemsze, zovusze; tobimi, jaim-ga; nemore, nepomoreš, nebude, nedobi</i>
Ignac Szentmartony (1783)	<ul style="list-style-type: none">• nema posebnoga poglavlja o redu riječi• npr. <i>viszte, dobriszu, bilszem, sztanese, predmenum, zplakalszeje, vudrilszemsze; nechemusze, neznam</i>
Franjo Kornig (1795)	<ul style="list-style-type: none">• <i>Die Wortfügung</i>• npr. <i>gdofze, tifzi, mije, vizte, jachumu, kajfzem, donefzimi, tifzifze; nenofzi, nemogu, neznaju, nedavaj</i>
Josip Đurkovečki (1826)	<ul style="list-style-type: none">• <i>Recho-Slaganja vu horvatzkom Jeziku</i>• npr. <i>ovakse, kojasu, ravnalase, bilbi, dabi ja, Boguse moli, netrebujemte, danebi, dokse, zadobitise, zelisu</i>
Ignac Kristijanović (1837)	<ul style="list-style-type: none">• <i>Von der Wortfügung</i>• npr. <i>nemoreju, nebi, neznam; v-jamu, k-ztolu, z-vodum, vu vuzu, vu vodu</i>

Vitković i Szentmartony u svojim gramatikama nemaju posebno poglavlje kojim opisuju red riječi, ali iz njihova metajezika možemo iščitati da se prednaglasnice (proklitike) i zanaglasnice (enklitike) pišu skupa s riječju na koju se naslanjaju ili prislanjaju, što je također potvrđeno i u Korniga te u Đurkovečkoga, koji su problemu reda riječi posvetili i posebna poglavlja. Kristijanović pak, također u posebnome poglavlju, razlikuje pisanje prijedloga s popratnim vokalom i bez njega.¹¹ Kad govori o redu riječi, Kristijanović¹² ističe da se pod tim pojmom razumijeva red u kojemu riječi u kajkavskome književnom jeziku¹³ moraju dolaziti jedna iza druge. Nadalje, ističe da je red riječi u kajkavskome slobodan poput onoga u latinskome te ne poznaje pravilnosti njemačkoga jezika. Iz pravila se iščitava da red riječi prema Kristijanovićevu mišljenju ovisi o rečeničnome naglasku za koji sam kaže: „Ton, naglašavanje emocija, afekt odlučuju o tome što se mora prvo reći”

¹¹ Vidi Štebih Golub (2012: 217–218).

¹² Najviše se osvrćemo na Kristijanovićevu gramatiku jer je ona posljednja „u nizu kajkavskih slovnica i vrhunac je kajkavske gramatikografije” (Štebih Golub 2012: 245).

¹³ Kristijanović ga naziva horvatskim jezikom. Naime, jezik kojim su pisali stariji kajkavski pisci različito se naziva. O tome vidi Stolac (1995: 331) i Štebih Golub (2012: 245).

(Štebih Golub 2012: 219), tj. koja je prva riječ ili sveza riječi u rečenici. Kao primjer navodi njemačku rečenicu koja na kajkavski može biti prevedena na tri načina, ovisno o tome što se želi naglasiti.¹⁴ Kristijanović u svojoj gramatici navodi popis nenaglasnica¹⁵ te daje upute o njihovu poretku u rečenici. Najvažnije načelo jest to da nenaglasnice (zamjenične i glagolske) u kajkavskome književnom jeziku ne mogu stajati na početku rečenice: „U horvatskome rečenici se ne može započeti: 1. Skraćenim oblicima imeničkih zamjenica *ja, ti, on, sebe*, isto tako ni s genitivom *me, te, ga, je, ga, jih, se*, dativom *mi, ti, mu, joj, mu, im, si*, akuzativom *me, te, ga, ju, ga, se* itd. 2. Skraćenim završetcima pomoćnoga glagola *biti*, glagola *hočem* ili *hoću*, kao: *sem, si, ste, su* itd., *ču, češ* itd.; 3. S riječcama koje uvijek moraju stajati iza drugih riječi kao što su *li* i *pako*: npr. *hoćeš li? willst du?; on pako reče*, er aber sagte.” (Kristijanović prema Štebih Golub 2012: 219).

2.4. Sintaktička problematika kajkavštine

Sintaktička je problematika kajkavštine vrlo rano bila Ziminim¹⁶ predmetom istraživanja, a uspoređivao ju je s čakavskom i štokavskom sintaksom. Zimina su istraživanja kajkavske sintakse ograničena na zapise usmene književnosti.¹⁷ Poslije su, napominje Lončarić (1994: 137), takva istraživanja zapostavljena. Lončarić dalje napominje da sintaksa kajkavskoga književnog jezika nije istražena te da su njezina sustavna istraživanja na samome početku¹⁸, a istraživanje sintakse suvremenih narodnih govora većim se dijelom ograničilo na prikaze diferencijalne prirode (s obzirom na književni jezik).¹⁹ Lončarić (1996: 116) napominje da je položaj nenaglasnica u suvremenim narodnim govorima „relativno” slobodniji nego u standardnom jeziku, a to osobito vrijedi za promjenljive nenaglasnice (glagolske i zamjenične).

¹⁴ One su nam važne jer se iz njih vidi da je položaj glagolske nenaglasnice, tj. zanaglasnice uvijek na drugome mjestu u rečenici: *otec je* včera vu varaš odišel / *včera je* otec vu varaš odišel / *odišel je* otec včera vu varaš (vidi Štebih Golub 2012: 219).

¹⁵ Vidi Štebih Golub (2012: 219).

¹⁶ Vidi Zima (1887).

¹⁷ O tome vidi Lončarić (1994: 137).

¹⁸ Lončarić spominje Šojata i Stolac.

¹⁹ „Najviše je takvih napomena u monografijama o govoru Bednje (Jedvaj), turopoljskih govora (Šojat), ozaljskoga kraja (Težak) te govora Turna i Delnica u Gorskom kotaru (Lisac).” (Lončarić 1994: 137). U novijim se radovima o kajkavskim dijalektima i idiomima nalaze kraći opisi sintakse s posebnim obzirom na proklizu i enklizu, npr. Blažeka (2007), Maresić (2011: 462–464).

3. Metodologija istraživanja

S obzirom na oskudnu istraženost sintakse u kajkavskome književnom jeziku i općenito mjesnim govorima, a onda i položaja nenaglasnica (klitika), naše je istraživanje u prvome redu usmjereno na položaj i redosljed nenaglasnica te na njihov opis u kajkavskim gramatikama, u kajkavskome književnom jeziku (prema potvrdama iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*²⁰) i u kajkavskim idiomima s posebnim obzirom na odnos starijih i mlađih govornika, što je istraživano s pomoću ankete. Proučavano je nekoliko različitih slučajeva, tj. sintaktičkih sveza. I to:

- odnos glagolskih i zamjeničnih nenaglasnica (redosljed pojavljivanja)
- glagolska i zamjenična nenaglasnica u inicijalnome položaju (prednaglasnički status ili status proklize)
- glagolska i zamjenična nenaglasnica iza stanke (zarez, umetnuta rečenica)
- nenaglasnice na drugome mjestu, tj. samo one koje prouzročuju razbijanje sintagme.

Nakon toga uspostavio se odnos: norma prema kajkavskim gramatikama / kajkavski književni jezik prema primjerima iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika* / kajkavski idiomi prema anketnome istraživanju.

4. Terminološki problem

Terminološki je problem ponajprije uočio Šojat (1982: 425, bilješka 206): „Termin enklitika u takvu položaju nije točan.²¹ Moralo bi se govoriti o naglašenim i nenaglašenim kraćim likovima zamjenica i pomoćnih glagola, ali zbog jednostavnosti i radi veze s tradicionalnom terminologijom pridržavam ustaljeni naziv.” Lončarić u radu *O kajkavskoj sintaksi* (1994: 138)

²⁰ *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (RHKKJ) prvi je veliki leksikografski projekt koji je nakon Akademijina rječnika (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU) Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (tada JAZU) povjerila Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje (tada Institut za jezik, osnovan 1948.), koji je bio jednom od njezinih ustrojbenih znanstvenih jedinica.

²¹ Naime, u poglavlju *Sintaksa*, tj. potpoglavlju naslovljenom *Red riječi* Šojat navodi kako „... ‘enklitike’ mogu stajati na početku rečenice (ili iza pauze), a mnoge pri tom mogu biti naglašene”. (Šojat 1982: 425).

navodi: „Zamjeničke i glagolske klitike mogu biti enklitike i proklitike. Da bi ih se razlikovalo od vezničkih i prijedložnih klitika koje su proklitike, u literaturi se o njima govori kao o ‘enklitikama’ jer su u drugim narječjima enklitike. Tako je učinjeno i ovdje.” Blažeka u radu *Međimurski interdijalekt* (2007: 8) ističe: „2.3.2. Zamjeničke i glagolske klitike mogu biti enklitike i proklitike. U upitnim konstrukcijama prevladavaju oblici s ‘enklitikom’ ispred toničke riječi: *Se p’emū v’učyt v kn’ižnycū? Ste st’igly na c’uk? Ga k’upyš? Yx puz’ovem?* U rečenicama koje nisu upitne podjednaka je učestalost zamjeničnih i glagolskih klitika ispred i iza toničkih riječi”.

U istraživanju sintakse nenaglasnica u kajkavskome narječju postoji terminološki problem najvjerojatnije prouzročen nazivljem i inventarom nenaglasnica u standardnome jeziku. Mogli bismo reći da je riječ o sustavu pogrešaka (raspodjele i nazivlja) koje se javljaju pod utjecajem nazivlja, inventara, a onda i njihova položaja u standardnome jeziku, tj. sintaksa se nenaglasnica najčešće provjerava prema načelima utvrđenima za standardni jezik. Pokazat ćemo da su u kajkavskome glagolske i zamjenične nenaglasnice zapravo i prednaglasnice i zanaglasnice, ovisno dakle o položaju u odnosu na naglašenu riječ ili naglasnicu.²²

5. Anketa

U svibnju i lipnju 2012. godine provedena je anketa na Učiteljskome fakultetu u Zagrebu, Odsjeku u Čakovcu, kojom se provjeravao položaj i redosljed nenaglasnica u kajkavskim idiomima s posebnim obzirom na odnos starih i mladih govornika.

5.1. Istraženi kajkavski dijalekti i punktovi obuhvaćeni anketom

Za potrebe našega istraživanja na karti kajkavskoga narječja Mije Lončarića²³ ucrtale smo punktove obuhvaćene anketnim istraživanjem.

²² Težak u radu *Ozaljski govor* (1981: 247) navodi: „Osim poznatih zamjeničkih i glagolskih enklitika u ozaljskom govoru mogu biti atonične i fiksne riječi *le* i *se* o kojima govorim u „Sintaksi”. – *Le gđi si bil?*, *Se znâš, kěj me pitaš!* Tako i glagolske enklitike mogu stajati na početku rečenice: – *Si ti to napravil? Češ jisti? Bi jâbuk?*”

²³ Prema kriteriju akcentuacije i razvoja vokalizma, Lončarić je u suradnji s Belajem izradio kartu kajkavskoga narječja (podijeljenoga na 15 dijalekata), iako ističe kako „za pojedina kajkavska područja ni danas nema nekih osnovnih podataka pa se još ne može izraditi potpuna klasifikacija kajkavštine”. Više u Lončarić (2005: 111).

Naš je zadatak bio vidjeti odnos i redosljed glagolskih i zamjeničnih nenaglasnica, tj. njihov položaj u rečenici.

5.2.1. Anketom se provjeravao redosljed zanaglasnica (i njihov odnos prema naglašenim riječima), a sadržavala je 64 anketna pitanja podijeljena u dva dijela. Prvi su dio ankete činile 53 rečenice (vidi 2. tablicu) s pomiješanim redosljedom riječi. Zadatak je ispitanika bio da od ponuđenih riječi sami oblikuju rečenicu. U drugome su dijelu ankete (vidi 3. tablicu) ponuđene rečenice već bile oblikovane, ali su za svaku od njih bile ponuđene dvije ili tri različite inačice, tj. rečenice s različitim redosljedom riječi.

Kada je odgovor isti, tj. kada je redosljed riječi u rečenici/rečenicama koju su ispitanici oblikovali isti kod mlađih i kod starijih ispitanika u tablici je to prikazano podebljanim brojevima (2. tablica: drugi stupac). Odgovori starijih ispitanika navode se desno od znaka plus (+). Treći stupac prikazuje odgovore u postocima. U raščlambu se išlo tek onda kada su odgovori bili različiti. Dakle, u trećem je stupcu slijeva i zdesna od znaka plus u postocima izražen omjer odgovora za zadanu „rečenicu” u odnosu na ukupan broj ispitanika te skupine, primjerice za primjer $ga^1 / tebi^2 / bum^3 / dal^4$ dobiveni su ovi odgovori: 2 3 1 4, 3 1 2 4 + 4 3 1 2, 2 3 1 4. Izraženo u postocima: 40 %, 60 % + 92 %, 8 %. Dakle, od ukupnoga broja mlađih ispitanika (slijeva od znaka plus) 40 % njih odlučilo za redosljed 2 3 1 4, a 60 % za 3 1 2 4. Od starijih ispitanika (desno od znaka plus) 92 % ispitanika odlučilo se za redosljed 4 3 1 2, a 8 % ispitanika odlučilo se za redosljed 2 3 1 4. Četvrti stupac prikazuje potpuno podudaranje ili nepodudaranje u odgovorima starijih i mlađih ispitanika.

2. tablica

Oblikuj rečenicu	Odgovori ispitanika	Rezultati	Podudarnost
rekla ¹ / bum ² / t ³	1 2 3, 2 3 1 + 1 2 3, 2 3 1	41 %, 59 % + 72 %, 28 %	100 %
sam ¹ / spi ² / mi ³ / se ⁴	1 3 4 2 + 1 3 4 2	100 % + 100 %	100 %
ze ¹ / ve ² / si ³ / ste ⁴ (?)	2 4 3 1, 1 4 3 2 + 2 4 3 1, 1 4 3 2	17 %, 83 % + 37 %, 63 %	100 %
ve ¹ / ne ² / mu ³ / ni ⁴ / jo ⁵	5 3 4 2 1, 4 5 3 2 1 + 5 3 4 2 1, 4 5 3 2 1	91 %, 9 % + 98 %, 2 %	100 %
ze ¹ / si ² / ne ³ / si ⁴ (?)	3 4 2 1 + 3 4 2 1	100 % + 100 %	100 %
pok ¹ / mi ² / ga ³ / so ⁴	1 4 2 3 + 1 4 2 3	100 % + 100 %	100 %
je ¹ / de ² / to ³ (?)	2 1 3 + 2 1 3	100 % + 100 %	100 %
ti ¹ / kaj ² / do ³ / si ⁴ (!)	2 4 1 3 + 2 4 1 3	100 % + 100 %	100 %
do ¹ / ga ² / jo ³ / bum ⁴	1 3 4 2, 4 2 3 1 + 4 3 2 1, 1 4 3 2	19 %, 81 % + 89 %, 11 %	0 %

ga ¹ / tebi ² / bum ³ / dal ⁴	2 3 1 4, 3 1 2 4 + 4 3 1 2, 2 3 1 4	40 %, 60 % + 92 %, 8 %	0 %
se ¹ / nič ² / ga ³ / bojimo ⁴ / ne ⁵	2 3 1 5 4 + 2 3 1 5 4	100 % + 100 %	100 %
joj ¹ / bómo ² / pokòzali ³ / ga ⁴	2 1 4 3, 3 2 1 4, 1 2 4 3 + 2 1 4 3, 3 2 1 4, 1 2 4 3	64 %, 23 %, 13 % + 83 %, 11 %, 6 %	100 %
joko ¹ / veselimo ² / se ³ / mu ⁴	1 4 3 2 + 1 4 3 2, 2 4 3 1, 1 3 4 2	100 % + 17 %, 17 %, 66 %	
vroga ¹ / delali ² / koga ³ / ste ⁴ (?)	3 1 4 2, 3 4 1 2 + 3 1 4 2, 4 2 3 1	50 %, 50 % + 50 %, 50 %	100 %
žene ¹ / sam ² / so ³ / gomba- le ⁴ / z ⁵ / ogovorjajom ⁶ / se ⁷	1 3 7 2 5 6 4 + 2 3 7 1 4 5 6, 5 6 3 7 4 2 1	100 % + 24 %, 76 %	0 %
se ¹ / je ² / svake ³ / do ⁴ / sit- nice ⁵ / išlo ⁶	6 2 1 4 3 5, 6 1 2 4 3 5, 4 3 1 2 5 6 + 4 3 5 1 2 6	3 %, 79 %, 18 % + 100 %	0 %
neg ¹ / se ² / veseliti ³ / biti ⁴ / je ⁵ / bolje ⁶ / tožen ⁷	6 2 5 3 1 4 7, 6 2 3 1 5 7 4 + 6 2 5 3 1 4 7	36 %, 64 % + 100 %	
ga ¹ / nazvòla ² / si ³ (?)	3 1 2, 2 3 1 + 3 1 2, 2 3 1	80 %, 20 % + 13 %, 87 %	100 %
vrnul ¹ / se ² (?)	2 1 + 2 1	100 % + 100 %	100 %
mu ¹ / je ² / den ³ / celi ⁴ / ki- halo ⁵ / se ⁶	4 3 1 6 2 5, 4 1 6 2 3 5 + 4 3 1 6 2 5, 4 1 6 2 3 5	91 %, 9 % + 57 %, 43 %	100 %
je ¹ / kihalo ² / se ³ / mu ⁴ (?)	3 4 1 2, 2 4 3 1, 2 3 4 1 + 3 4 1 2, 2 4 3 1, 2 3 4 1	64 %, 7 %, 29 % + 21 %, 8 %, 71 %	100 %
je ¹ / poslušala ² / ga ³	2 3 1 + 2 3 1	100 % + 100 %	100 %
poslušala ¹ / je ² / rada ³ / ga ⁴	3 4 2 1 + 3 4 2 1	100 % + 100 %	100 %
ga ¹ / zvati ² / naj ³	3 1 2 + 3 1 2	100 % + 100 %	100 %
zvòla ¹ / ga ² / nēm ³	3 2 1 + 3 2 1, 1 2 3	100 % + 92 %, 8 %	
mi ¹ / je ² / auto ³ / pokva- ril ⁴ / se ⁵	3 1 5 2 4, 4 1 5 2 3, 4 5 1 2 3 + 3 1 5 2 4, 4 1 5 2 3	22 %, 44 %, 34 % + 75 %, 25 %	
zutra ¹ / rekla ² / ti ³ / bom ⁴ / to ⁵	1 4 3 5 2, 1 3 4 5 2, 4 3 5 1 2 + 1 4 3 5 2, 5 4 3 1 2	14 %, 44 %, 42 % + 92 %, 8 %	
nam ¹ / se ² / je ³ / to ⁴ / trefi- lo ⁵ / de ⁶ / tak ⁷ (?)	6 1 2 3 4 7 5 + 6 1 2 3 4 7 5	100 % + 100 %	100 %
nikaj ¹ / v ² / je ³ / nej ⁴ / ško- li ⁵ / znal ⁶	2 5 3 1 4 6, 4 3 1 2 5 6, 2 5 1 4 3 6, 1 3 4 2 5 6 + 2 5 3 1 4 6, 4 3 1 2 5 6, 2 5 1 4 3 6, 1 3 4 2 5 6, 1 3 4 6 2 5	34 %, 28 %, 6 %, 32 % + 59 %, 17 %, 8 %, 8 %, 8 %	

ja ¹ / piti ² / dam ³ / mu ⁴	1 4 3 2, 3 4 1 2, 1 4 2 3 + 1 4 3 2, 3 4 1 2, 1 4 2 3	42 %, 51 %, 7 % + 31 %, 62 %, 7 %	100 %
te ¹ / smo ² / za ³ / spominali ⁴ / se ⁵	3 1 2 5 4, 4 2 5 3 1 + 3 1 2 5 4, 4 2 5 3 1	52 %, 48 % + 32 %, 68 %	100 %
naprajli ¹ / ti ² / so ³ / oni ⁴ / to ⁵ (?)	5 3 2 4 1, 3 2 5 4 1, 4 3 2 5 1 + 5 3 2 4 1, 3 2 5 4 1	62 %, 28 %, 10 % + 50 %, 50 %	
nišči ¹ / za ² / htel ³ / ne ⁴ / iti ⁵ / njo ⁶	1 4 3 2 6 5, 1 2 6 4 3 5 + 1 4 3 2 6 5, 1 4 3 5 2 6	22 %, 78 % + 25 %, 75 %	
ja ¹ / smijōla ² / vre ³ / bum ⁴ / ti ⁵ / se ⁶	3 4 6 5 1 2, 3 5 4 6 1 2, 4 5 6 3 1 2, 1 5 6 3 4 2 + 3 4 6 5 1 2, 3 5 4 6 1 2, 4 5 6 3 1 2, 1 5 6 3 4 2, 2 4 5 6 1 3	58 %, 18 %, 22 %, 2 % + 50 %, 17 %, 8 %, 17 %, 8 %	
počeli ¹ / v ² / hoditi ³ / bōdo ⁴ / četirtek ⁵ / gosti ⁶	2 5 4 1 3 6 + 2 5 4 1 3 6, 6 4 1 3 2 5	100 % + 50 %, 50 %	
rasrdil ¹ / mi ² / što ³ / te ⁴ / je ⁵	3 2 4 5 1, 3 4 2 5 1 + 3 2 4 5 1, 3 4 2 5 1, 2 4 3 1 (bez je)	48 %, 52 % + 75 %, 17 %, 8 %	
da ¹ / došli ² / nam ³ / bute ⁴ (?)	1 4 3 2, 1 3 4 2, 1 3 2 4 + 1 4 3 2, 1 3 4 2	48 %, 50 %, 2 % + 8 %, 92 %	
nam ¹ / ga ² / zakaj ³ / je ⁴ / poslala ⁵ (?)	3 1 2 4 5 + 3 1 2 4 5	100 % + 100 %	100 %
prvi ¹ / Tudman ² / naš ³ / Franjo ⁴ / je ⁵ / bil ⁶ / precednik ⁷	3 1 7 6 5 4 2, 4 2 5 6 3 1 7, 3 4 2 5 6 1 7 + 4 2 5 6 3 1 7, 3 1 7 5 6 4 2	22 %, 64 %, 14 % + 50 %, 50 %	
je ¹ / što ² / mi ³ / vudril ⁴ / te ⁵ (?)	2 3 5 1 4 + 2 3 5 1 4, 3 5 2 4 (bez je)	100 % + 92 %, 8 %	
Ivan ¹ / naš ² / dober ³ / profesor ⁴ / prvi ⁵ / je ⁶ / Horvat ⁷ / bil ⁸	2 5 3 4 8 6 1 7, 1 7 6 8 2 5 3 4 + 2 5 3 4 8 6 1 7, 1 7 6 8 2 5 3 4	30 %, 70 % + 50 %, 50 %	100 %
odnosi ¹ / skupina ² / definiciju ³ / na ⁴ / prva ⁵ / primjeri ⁶ / se ⁷	5 2 6 7 1 4 3, 5 2 6 1 7 4 3 + 5 2 6 7 1 4 3	18 %, 82 % + 100 %	
je ¹ / posjetila ² / v ³ / me ⁴ / da ⁵ / stigla ⁶ / god ⁷ / je ⁸ / bolnici ⁹	3 9 4 2 5 7 8 6, 2 4 1 5 7 8 6 3 9, 2 4 1 3 9 5 7 8 6, 5 7 8 6 2 4 8 3 9 + 3 9 4 2 5 7 8 6, 5 7 8 6 2 4 8 3 9	52 %, 10 %, 22 %, 16 % + 67 %, 33 %	
daruvala ¹ / mi ² / ga ³ / prijateljice ⁴ / so ⁵	1 5 2 3 4 + 1 5 2 3 4, 4 5 2 3 1	100 % + 58 %, 42 %	
trening ¹ / svaki ² / nejdem ³ / dan ⁴ / na ⁵	3 2 4 5 1 + 3 2 4 5 1, 5 1 3 2 4	100 % + 92 %, 8 %	

to ¹ / nigdor ² / dala ³ / mu ⁴ / nebi ⁵	1 4 2 5 3, 2 4 1 5 3, 5 4 1 2 3 + 1 4 2 5 3, 2 4 1 5 3, 5 4 1 2 3	31 %, 33 %, 36 % + 51 %, 32 %, 27 %	100 %
od ¹ / doktora ² / išel ³ / kak ⁴ / hrmôk ⁵ / do ⁶ / doktora ⁷ / je ⁸	3 8 1 2 6 7 4 5, 1 2 6 7 8 3 4 5 + 3 8 1 2 6 7 4 5, 1 2 6 7 8 3 4 5	88 %, 12 % + 51 %, 49 %	100 %
bili ¹ / na ² / obluki ³ / svi ⁴ / susedovoj ⁵ / zaprti ⁶ / hi-ži ⁷ / so ⁸	4 3 2 5 7 1 8 6, 2 5 7 8 1 6 4 3, 2 5 8 7 1 4 3 6, 2 5 7 8 4 3 1 6 + 4 3 2 5 7 1 8 6, 2 5 7 8 1 6 4 3	28 %, 20 %, 4 %, 48 % + 75 %, 25 %	
jôko ¹ / noč ² / sparna ³ / je ⁴	2 4 1 3, 1 4 3 2 + 2 4 1 3, 1 4 3 2	17 %, 83 % + 71 %, 29 %	100 %
jôko ¹ / noč ² / je ³ / dežđa ⁴ / sparna ⁵ / posle ⁶	2 6 4 3 1 5, 2 3 1 5 6 4, 6 4 2 3 1 5 + 2 6 4 3 1 5, 2 3 1 5 6 4, 6 4 2 3 1 5	46 %, 17 %, 37 % + 37 %, 21 %, 42 %	100 %
knigu ¹ / brat ² / sestri ³ / je ⁴ / poklonil ⁵	2 4 3 5 1, 2 4 3 1 5 + 2 4 3 5 1	84 %, 16 % + 100 %	
knigu ¹ / poklonila ² / sestri ³ / sam ⁴	1 4 2 3, 2 4 3 1, 3 4 2 1 + 2 4 3 1, 3 4 2 1	26 %, 38 %, 36 % + 50 %, 50 %	
žene ¹ / slabiji ² / mi ³ / spol ⁴ / smo ⁵	3 1 5 2 4, 3 5 1 2 4, 2 4 5 3 1 + 3 1 5 2 4, 3 5 1 2 4	34 %, 20 %, 46 % + 92 %, 8 %	

Iz trećega se stupca 2. tablice iščitava da:

- su odgovori starijih i mlađih ispitanika isti u 49,06 %, tj. u 26 od ukupno 53 rečenice
- se 5,66 % odgovora potpuno razlikuje, tj. razlikuju se u 3 od ukupno 53 odgovora
- je jedan zajednički odgovor zabilježen u 8 rečenica, tj. u 15,1 % od ukupne građe
- su dva zajednička odgovora zabilježena u 8 rečenica, tj. u 15,1 % od ukupne građe.

5.2.2. U drugome su dijelu ankete, a na njega se odnosi treća tablica, ponuđene gotove rečenice s različitim redosljedom riječi. Također, ispitanicima je ponuđeno i prazno mjesto uza svaki od ponuđenih odgovora u slučaju da ista rečenica u njihovu govoru glasi drukčije, tj. da ima drukčiji redosljed riječi nego što je ponuđeno u anketi. S obzirom na to da ispitanici nisu ponudili „svoju” rečenicu, u tablici to nije predviđeno, tj. ne donosi se prazan stupac. U četvrtome je stupcu prikazana komparativna raščlamba odgovora starijih i mlađih ispitanika. Odgovori se starijih ispitanika navode znaku plus (+) zdesna.

3. tablica

Su li već obeda donesli? ¹	Su već obeda donesli? ²	Su već donesli obèda? ³	1 (0 %), 2 (20 %), 3 (80 %) + 3 (100 %)
Je li se vrnul? ¹	Je se vrnul? ²	Se je vrnul? ³	1 (0 %), 2 (2 %), 3 (98 %) + 1 (0 %) 2 (75 %), 3 (25 %)
Jesi li se hmil? ¹	Jesi se hmil? ²	Si se hmil? ³	1 (0 %), 2 (0 %) 3 (100 %) + 1 (0 %), 2 (0 %), 3 (100 %)
Moreš li? ¹	Moreš? ²		1 (0 %), 2 (100 %) + 1(0 %), 2 (100 %)
Moreš li to podignuti? ¹	Moreš to dignuti? ²		1 (0 %), 2 (100 %) + 1 (0 %), 2 (100 %)
Je li tak dobro? ¹	Je tak dobro? ²	Je dobro tak? ³	1 (0 %), 2 (54 %), 3 (46 %) + 1 (0 %), 2 (58 %), 3 (42 %)
Jesi li ga zvoĳa? ¹	Jesi ga zvoĳa? ²	Si ga zvoĳa? ³	1 (0 %), 2 (0 %), 3 (100 %) + 1 (0 %), 2 (0 %), 3 (100 %)
Jesi li dela vodu vret? ¹	Si dela vodu vret? ²	Si zakuĳala vodu? ³	1 (0 %), 2 (46 %), 3 (54 %) + 1 (0 %), 2 (92 %), 3 (8 %)
Jesi li zalijĳla cvetje? ¹	Si zalijĳla cvetje? ²		1 (0 %), 2 (100 %) + 1 (0 %), 2 (100 %)
Hoćeš li? ¹	Hoćeš? ²		1(0 %), 2 (100 %) + 1 (0 %), 2 (100 %)
Bi li mi ti štela to povedati? ¹	Bi mi ti štela to povedati? ²		1 (0 %), 2 (100 %) + 1 (0 %), 2 (100 %)

Iz 3. tablice razvidno je da u ispitanim govorima uporaba čestice *li* nije potvrđena.

6. Ciljevi istraživanja

Ciljevi ovoga istraživanja bili su:

- vidjeti postoji li razlika u redosljedu nenaglasnica između kajkavskoga književnog jezika i kajkavskih idoma (i dijalekata)
- vidjeti postoje li različita pravila za morfološki promjenljive i za morfološki nepromjenljive nenaglasnice²⁴
- uočiti i popisati razlike (ako je odgovor na prve dvije točke pozitivan)
- uspostaviti načela za kajkavski.

²⁴ Peti-Stantić (2002) razlikuje obvezujući i neobvezujući redosljed i položaj nenaglasnica na temelju razlike između morfološki promjenljivih i morfološki nepromjenljivih nenaglasnica, a nenaglasnice se u rečenicu uvrštavaju prema intonacijskome i sintaktičkome načelu.

7. O prednaglasnicama u kajkavštini

7.1. Jednosložni su prijedlozi u kajkavskome književnom jeziku i u kajkavskim idiomima prednaglasnice (proklitike), što vidimo i prema primjerima u 4. tablici.²⁵ Slijeva su primjeri iz kajkavskih idioma, a zdesna iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*²⁶ IHJJ-a, tj. iz kajkavskoga književnog jezika. Prednaglasnica, kada je riječ o jednosložnim²⁷ prijedlozima, može dakle stajati na bilo kojemu mjestu u rečenici, osim na posljednjemu.

4. tablica

prednaglasnice (prijedlozi ²⁸ i niječnica)	kajkavski idiomi	kajkavski književni jezik
od	<i>Ođ tēbē nikša korist.</i>	<i>Iz pers puneh zdehmul sem i išel dihat zrak kaj teče od tog cveta.</i> Rak pes 3
bez/brez	<i>Ostōla sam bez knig.</i>	<i>Sad nemre biti brez knjige.</i> Domj ker 39
do	<i>Do štacūna mi je pōr kōrakī.</i>	<i>Atila ... zemlu ... do morja zavje.</i> Vram kron 26
k	<i>Idēm k sōsēđi na gemiš.</i>	<i>Retko je grnje se stisnulo k zemlji.</i> Domj kraj 3
nad	<i>Nāj stōlno nad jōm biti.</i>	<i>Hranu nad štale spravlati jako škodljivo je.</i> Živinvrač 145
vu, na	<i>Nāj mi mēseca vu vōđi kōzati jēr ga na nēbī vidim.</i>	<i>Junakoviča vu rešt postaviti? A šepi-kurte! Velikov 58</i> <i>Cirkva Marijina je čuvala hiže na Dolcu.</i> Domj kraj 5
po	<i>Jēga po smrt trē poslāti.</i>	<i>Hočemo po nēga poslati.</i> Lovr ker 80 <i>Od cirkve [su] ... prepovedana [vremena] ... od perve nedeje adventa ... do nedeje po Treh kraļeh.</i> Mul pos 971
pri	<i>Pri tēj xiži nēga mira.</i>	<i>Dobro [je] sredstvo nositi pri sebe križiče [i] agnuše.</i> VZA 5, 1 <i>O Maria, budi pri meni i pomozi me vu nevoļi smerti moje.</i> Mul hr 187

²⁵ Činjenica je međutim da se u kajkavskome književnom jeziku, prema *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*, mogu pronaći i primjeri u kojima se može reći, makar prema interpunkciji, da je riječ o enklitičnim prijedlozima jer dolaze prije stanke, npr. *Evanđelijski razsپnik kak je berzo, kak je lahko ... vse očinstvo v ... kurvarie potrošil.* Hab ad 593.

²⁶ Uz primjere iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika* navode se kratice izvora čije se tumačenje nalazi u *Popisu izvora za Kajkavski rječnik* u prvome svesku.

²⁷ Višesložni prijedlozi najčešće imaju svoj naglasak.

²⁸ O sintaksi prijedloga vidi u Težak (1981: 325–328) te u Šojat (1982: 422–424).

med	<i>Med décom nej smétj délatj rázliko.</i>	<i>Jeden derži ovcu med koleni. Danica (1847) 138</i>
pred	<i>Pred tákšaj sę mi náj srómitj.</i>	<i>Pokleknem onda pred oltar. Pav pop 16</i>
za	<i>Dólj so jo za jęga mákar ga je nęj štęla.</i>	<i>Ah, žalujem se iz pravoga serdca za vse grehe moje. Mul zak 10</i>
ne	<i>Kaj bilo da ję napróvim, to nę vrędi nič.</i>	<i>Ima naš ogranak Selačke sloge nekoliko Hercegovih abecedarki i to ne košta niš. Nov analf 15</i> <i>Vu serditosti nikaj ne vćini niti ne reći ... doklam vsu abeceju ne zgovoriš. Danica (1850) 43</i>

Iz četvrte je tablice razvidno da se morfološki nepromjenljive nenaglasnice, tj. prijedlozi i niječnica u rečenicu, zbog ovisnosti o riječi na koju se prisanljaju, uvrštavaju prema određenim pravilima, tj. da se čitav prijedložno-padežni izraz ili fonetska riječ može pomicati po rečenici.

Neki pak višesložni prijedlozi mogu stajati i iza riječi kojoj otvaraju mjesto i tada je riječ o posljelozima.²⁹ Dvosložni su prijedlozi naglašeni, samim tim nisu predmetom ovoga rada, ali nam se ovdje učinio zanimljivim njihov sintaktički položaj. Primjer iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika* pokazuje da prijedlog *naproti* može biti i u postpoziciji: *Ov ... istine svedok ... izide nými onda naproti i ne pita kaj oni ovde delaju.* (Krist žit I, 142)

7.2. U petoj se tablici prikazuje položaj prijedložno-padežnoga izraza.

5. tablica

<i>nišći/ za² / štęl³ / ne⁴ / iti⁵ / njo⁶</i>	
mlađi ispitanici	stariji ispitanici
1 4 3 2 6 5; 1 2 6 4 3 5	1 4 3 2 6 5; 1 4 3 5 2 6
22 % – 78 %	25 % – 75 %
<i>Nišćj za no ne štęl iti.</i>	<i>Nišćj ne štęl iti za no.</i>

Iz 5. je tablice razvidno da je kod mlađih ispitanika u 78 % ukupne građe prijedložno-padežni izraz (*za* + A) na drugome mjestu u rečenici i da je pred-

²⁹ Vidi Katičić (2002: 528). Silić i Pranjković (2005: 244) te Marković (2012) govore o posljelozima.

naglasnica uvijek dio prijedloznoga izraza. Stariji ispitanici u 75 % odgovora prijedložni su izraz (*za* + A) stavili na posljednje mjesto.

7.3. U primjerima koji slijede prikazuje se položaj niječnice u zanijekanome kondicionalu. Niječnica *ne* u primjerima sa zanijekanim kondicionalom najčešće stoji ispred glagolskoga pridjeva radnog, a ne ispred punoga oblika kondicionala (pomoćnoga glagola). Tako je u primjerima iz kajkavskoga književnog jezika potvrđenima u *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika* i u anketom ispitanim kajkavskim idiomima.³⁰

Primjeri iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*:

- *Anton ... gda bi ne bil audiencie pri kraļu dobil ... v manenie ... vas je ... sehnul.* Habd ad 150
- *Da bi ne bil stal z mrtveh, bili bismo zmeğ kriveh.* Citara 247
- *Boje bi ti bilo da bi nigdar ne bil ni videl škole, da bi nigdar dekretoma ne bil čtal.* Habd ad 304

Primjeri iz kajkavskih govora:

- *Ti bi neĵ bila ti da neĵ to naprājla.*
- *Jō neĵ bila jō da to neĵmam.*

7.4. Glagolske i zamjenične prednaglasnice ili u promatranim slučajevima promjenljive prednaglasnice zapravo su najčešće obilježje kajkavske sintakse nenaglasnica te se u literaturi najčešće i spominju. Ovdje ukratko prikazujemo primjere iz kajkavskoga književnog jezika.

Primjer glagolskih i zamjeničnih prednaglasnica u kajkavskome književnom jeziku (iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*):

- *Si žuč istresel.* Kov tisk 62
- *Si pozabil vre na vrane, srake, cucke i krompače?* Kal-b(1810) 40
- *Budalo, kaj bajaš? Si li doveršil kaj varajuč pobrajaš?* Krizm osm 291
- *Su fletni, kaj cinklec ih zove brez daha i turen od snega.* Pav pop 31
- *Su beli kak jadra na ladi.* Pav cvet 19

³⁰ „Prezent, futur i kondicional niječu se riječcom *ne*, a perfekt i pluskvamperfekt prezent-skim oblicima kompozita *ne biti* (*něsem, něsi, ně...*). Negacija glagolskih vremena ne odlikuje se osobitim položajem u rečenici već je njen položaj kao u štokavskom: *več mu ně pòmoči* (dakle ne: već mu je ne pomoći, kakav je red riječi pod utjecajem slovenskoga, ili izravno njemačkog jezika u mnogim kajkavskim govorima).” O tome u Šojat (1982: 428).

- *Vem je tak tiha, mirna, čedna, ponizna, dobra... – Je zvana – (z afek tušem): i znutra, i znutra.* Odv isk 24
- *Sem došel bogme štribru platiti.* Krl 20
- *Je tvoja vsamoguća reč [Gospone] ... kakti strahoviti boritelj doletela vu sredinu zemlje koja je imala skončana biti.* St kol (1866) 222
- *Braño! Je tebi to milo?* VDA 2, 142
- *Koj god bude suprot babam kaj govoril [ona] ... ga hoće z nožem ali pak z ražnem zaklati.* VZA 6, 231
- *Te nosil je ... na helmu mağarona.* Krl 82

Glagolske i zamjenične nenaglasnice (prednaglasnice) i u mjesnim su govorima zabilježene na inicijalnoj poziciji, i to kod svih ispitanika:

- $ga^1 / nazv\phi la^2 / sj^3 \rightarrow Si\ ga\ nazv\phi la?$ (100 %)
- $vrnul^1 / se^2 \rightarrow Se\ vrnul?$ (100 %)

7.5. U kajkavskome književnom jeziku glagolske i zamjenične nenaglasnice dolaze i poslije stanke, tj. poslije točke, zareza, trotočke i sl. te je tada zapravo riječ o prednaglasnicama ili proklitikama. To međutim nismo ispitivale anketom jer nam se činilo da bez sugestije i pomoći (zbog složenih rečenica) neće biti moguće objektivno provesti istraživanje.

Zamjenične i glagolske prednaglasnice poslije stanke u *Rječniku hrvatsko-ga kajkavskog književnog jezika*:

- *Koi skup spravla bogatstvo z lažljivem jezikom, je čalaren i nezdušen.* Krist žit I, 312
- *Sinu pako veli: tvoja stolica, o Bože, je od veka do veka: bat pravice je bat tvojega kraļestva.* Ev 13
- *Ľubav proti nam ... ga je iz nebes na zemļu izvlekla.* Zagr I, 460
- *Tako je Ľubil ... Bog ... da sina svojega jedinoroženoga a predragoga ... je dal i poslal na ov svet.* Bel prop 46
- *Ovu racicu, hoću reći puricu, sem gepčil, hoću reći dobil, od gospona barona.* Matoš vid 55
- *Nu, je istinito, zaručnica je stidļiva, vreme je begļivo, Ľubav je redka – hitro k oltaru.* Rak mlad 7
- *Vusta ... z dvemi za to prireženemi drevcih odpreti ... se mora.* Lalič 6

8. O zanaglasnicama u kajkavštini

8.1. Redosljed nenaglasnica u nenaglasničnoj svezi³¹ u kajkavštini

8.1.1. Među ostalim, proučavan je odnos klitičnih zamjenica *mu se* i *se mu*. Raščlamba je ankete pokazala da redosljed *se mu* u ispitanim kajkavskim idiomima nije potvrđen, a nije potvrđen ni u primjerima iz kajkavskoga književnog jezika.

6. tablica

Odnos klitičnih zamjenica <i>mu se</i> / <i>se mu</i>		
	Kajkavski rječnik	anketa
<i>mu se</i>	<i>Baba mu se vleče od francuskeg betega.</i> Krl 53 <i>Tali se sneg, tali, belina mu se muti.</i> Domj kraj 57	<i>Jŏko mu se veseľimo.</i> <i>Cĕlj den mu se je kixalo.</i>
ukupno:	260 primjera	100 ispitanika (100 %)
<i>se mu</i>	–	–
ukupno:	–	–

8.1.2. Nadalje, kada je riječ o odnosu i redosljedu nenaglasnica *me se* i *se me*, treba reći da se u kajkavskome književnom jeziku prema *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika* nalaze potvrde samo za redosljed *me se*:

- *Na me se [on] naj ne poteščava nego na one ki su im ... kameñe pervodavno pripravili, ali boľe rekući, na se same ki je svojem nenavidnem jezikom služe.* Habd ad 708
- *Ovi ... formani na mesto prikaza oštro debelo me se našpotaju.* Cepel 153
- *Vkrotivši gizdave na deničnom kraju ... glave ... prije me se žela da nakraj ostavim Ganges.* Jurj 108
- *Ako ki šeptavec ali šeptavka kamen na glavu ... dobi, na me se naj ne poteščava.* Habd ad 708
- *Preporučam se Vašem u svetlomu Gospodstvu, ne ostavete me i ne oglušete me se siromaha.* VZA 6, 197

³¹ Bez obzira na to je li riječ o glagolskim ili zamjениčnim nenaglasnicama.

Dakle, u kajkavskome književnom jeziku (prema *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*) nisu potvrđeni primjeri u kojima je redosljed takav da akuzativni klitični oblik zamjenice dolazi poslije nenaglasnice *se*, dakle *se me*. U govornome jeziku, tj. u kajkavskim je idiomima taj redosljed klitika ovjeren, npr. *On se mę srõmi!* (Međimurje).

8.1.3. U kajkavskome književnom jeziku (prema *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*) ima 3,25 puta više potvrda za redosljed nenaglasnica *ti se* (130 potvrda). Redosljed *se ti* potvrđen je u 40 primjera.

Redosljed nenaglasnica *ti se*:

- *Zato ti se sada molim ... da tabor ne klada vojska u čišćine*. Zrinski 53
- *Kak bi ti se ja zahvalil, červek tužni*. Lovr pes 4

Redosljed nenaglasnica *se ti*:

- *Ako, grešnik, gladom beteguješ, z ovom se ti kruhom na zdravje poverneš*. Citara 273
- *Za isto pravo se ti [o ... smert] malaš ... na spodobu jednoga kosca koj ne pazi ... kam z kosum zamahne, nego jednako rožice i koprive podkaša*. Mal krep 4

8.1.4. Redosljed padeža u skupini zamjeničnih zanaglasnica (A + D // D + A)

Anketom je ispitivan i redosljed padeža u skupini zamjeničnih zanaglasnica. Dobiven je sljedeći odnos: u mlađih ispitanika u 52 % analiziranih rečenica na prvome mjestu dolazi akuzativ, a potom dativ, dok je kod starijih ispitanika suprotno, tj. kod njih je čak u 83 % primjera na prvome mjestu zabilježen dativ.

U 7. je tablici prikazan rezultat ankete i redosljed padeža (A + D // D + A) u skupini zamjeničnih zanaglasnica.

7. tablica

<i>dopęlal¹ / ga² / joj³ / bum⁴</i>	
mlađi ispitanici	stariji ispitanici
1 3 4 2; 4 2 3 1	4 3 2 1 ; 1 4 3 2
48 % – 52 %	83 % – 17 %
<i>Bum ga joj dopęlal.</i>	<i>Bum joj ga dopęlal.</i>

8.2. Anketom je ispitivan i položaj nenaglasnice, tj. zanaglasnice *li*.³² U istraživanim mjesnim govorima ona nije potvrđena (vidi 8. tablicu, ali i poglavlje 5.2.2. u ovome radu i 3. tablicu), dok je u kajkavskome književnom jeziku potvrđena. Prema Šojatovu ispitivanju (1982: 426) u Turopolju se čestica *li* nalazi na drugome mjestu u rečenici: „Čestica *li* (i: *l*) stoji iza prve riječi u rečenici. Ta riječca dolazi samo iza „enklitičkih” oblika prez. glagola *biti*: *jè li se vrnul?* – DR, *jè li gđvoril?* – LU, *sù li već àbèt poněsli?* – VB, *ste li raskopàli plòt? dđeca, jè l vam zabàdaf rěči? sù l se mıl? so l pòčeli dđelati?* – MR. Puni oblici prezenta glagola *biti* (jednako kao i oblici drugih glagola) ne podnose uza se *li*, pa se pitanja prave ili samo glagolskim oblikom ili pomoću zamjenice *kěj*: *jěsi kam Bariča sělo slàla? kěj jěsi ćula? znàste to? – kej znàste to? to nıste znàli? – kej to nıste znàli? bōte dđšli? – kej bōte dđšli?* – MR.”

8. tablica

<i>Je li se vrnul?</i> ¹ / <i>Je se vrnul?</i> ² / <i>Se je vrnul?</i> ³	
mlađi ispitanici	stariji ispitanici
1 2 3	1 2 3
0 % – 2 % – 98 %	0 % – 75 % – 25 %

U osmoj je tablici prikazana zanaglasnica *li* i njezina (ne)uporaba u mjesnim govorima. Razvidno je da čestica *li* u istraživanim mjesnim govorima nije potvrđena.

U kajkavskome književnom jeziku (iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*) redosljed skupine *je li* uvijek je isti:

- *Pitajte [je] do duše, do vere, je li z rihtarjem imela kakovo dugovanje ali nie.* VZA 13, 13
- *Je li moguće da bi se [vrag] kada bil tuliko približal da bi ... [Mariu] z grehom vtepel? Ah ne! Šim sl 5*
- *Je li morebiti boim se tabora kervnoga proleaña, ali kojega glavnoga nepriatela? ... Ah, najmeñe! Gašp IV, 567*
- *Je li joj akcia dana i ... da bude pravdu imela povedano je? Starine 25, 47*

³² Svjesne mogućnosti različita nazivlja (čestica/veznik *li* i čestična skupina / veznička skupina *je li*) te morfoloških i sintaktičkih obilježja (čestična skupina / veznička skupina *je li* ili 3. l. jd. prez. pomoćnoga glagola + čestica *li*), u ovome radu govorimo samo o položaju nenaglašene riječi *li*. O tome vidi Hudeček – Vukojević 2007.

- **Je li** ... g. šogor navadni su predi kak spat ideju jedno malo z šlivovicum, ali z arakom ali z rumom ... želudec objačiti? Odv isk 51
- **Je li** ka babica ktera bi vnuka ljubila? Habd ad 934
- **Je li** celoga banderiuma ... ali pako meñe junakov je ona vu ogeñ pošilala, ne nahaža se. Domin 63
- Čije je to telo? **Je li** od kodruša vbogoga kerv vzelo? Jurj 4
- Neje znati je li iz bedastoče, **je li** iz lastovite koristi hoče da ju zruši. Smod gaju 174

U primjerima koji slijede teško je reći je li riječ o rastavljanju punoga (naglašenoga) oblika prez. gl. *biti* česticom *li* ili o čestičnoj skupini *je li* + enklitični oblik pomoćnoga glagola (ekvivalent *da li* + prez.). Pritom je važno naglasiti da je prva riječ (*je*) naglašena.

- **Je li** su bili plebanuši glagolije? Gaj vsak 25
- Budem gledel, **je li** su vrata pri sudu potprta. Velikov 76
- Gde občina za sada nikakvoga urbariuma nema, **je li** su se podanki davali poleg kontraktuma ali pak poleg starinske navade vuživaña? VZA 16, 216
- **Je li** smo temu sami baš krivi da su nam dani kmični, tak sivi, il je prekletstvo hudo nad nami. Pav pop 3
- **je li** si mi videl konja (Kristijanović prema Štebih Golub 2012: 171)

Primjeri sa (*je*)sam, (*je*)si i (*je*)ste nisu potvrđeni u *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*, a primjer sa zanaglasnicom *si* poslije *je li* potvrđen je u Kristijanovića. Primjer s redosljedom *je li je* nije potvrđen u *Rječniku hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*. U ispitivanim govorima nisu potvrđeni primjeri sa zanaglasnicom *li*, ali nešto slično, doduše s metatezom, postoji npr. *Šem ga ne videl = Neshem ga videl*. (Medimurje).

8.3. Odnos nenaglasnica i sintagme

Uočava se da postoje tri tipa odnosa nenaglasnica prema sintagmi: 1. rastavljaju dijelove sintagme i tada je riječ o zanaglasnicama, 2. dolaze odmah poslije sintagme, tj. poslije stanke (takva je sintaksa nenaglasnica u kajkavštini legitimna i tada su glagolske i zamjenične nenaglasnice zapravo prednaglasnice) i 3. nenaglasnice se naslanjaju na glagolski ili imenski dio predikata te je riječ o zanaglasnicama.

8.3.1. Zanaglasnice u odnosu na sintagmu³³

8.3.1.1. Rastavljanje sintagme ili intonacijsko načelo

a) Rastavljanje sintagme (pridjev + imenica) (primjeri iz *Rječnika hrvatsko-ga kajkavskog književnog jezika*)

Sintagma se rastavlja zamjeničnom i glagolskom (en)klitikom:

- *Jaki **ga je** pot posipal da je vse curkom z néga dole curel.* Rob I 257

Sintagma se rastavlja zamjeničnom (en)klitikom:

- *Celu **mu** pamet od radosti burkaš.* Lovr pred 29

Sintagma se rastavlja glagolskom (en)klitikom:

- *Retko **je** grmje se stisnulo k zemlji.* Domj kraj 3

b) Rastavljanje sintagme u kajkavskim idiomima (pridjev + imenica) ispitivanim s pomoću ankete

9. tablica

<i>mu¹ / je² / den³ / celi⁴ / kihalo⁵ / se⁶</i>	
mlađi ispitanici	stariji ispitanici
4 3 1 6 2 5 ; 4 1 6 2 3 5	4 3 1 6 2 5 ; 4 1 6 2 3 5; 5 1 6 4 3
52 % – 48 %	50 % – 17 % – 33 %
<i>Cělĭ dĕn mu sę ję kixalo.</i> <i>Cělĭ mu sę ję dĕn kixalo.</i>	<i>Cělĭ dĕn mu se je kixalo.</i> <i>Cělĭ mu sę ję dĕn kixalo.</i> <i>Kixalo mu sę cělĭ dĕn.</i>

Raščlambom ankete utvrđeno je da u ispitanim mjesnim govorima postoje dva tipa odnosa nenaglasnica prema sintagmi. Zanaglasnice rastavljaju dijelove sintagme i to se češće događa kod mlađih ispitanika (48 %) i zanaglasnica dolazi odmah poslije inicijalne sintagme, dakle iza stanke. Potvrđen je i redosljed (33 %) u kojemu se enklitična skupina naslanja na glagol u inicijalnome položaju, a sintagma dolazi u finalni položaj.

Vidimo dakle da je i u kajkavskome književnom jeziku, ali i u kajkavskim idiomima potvrđen redosljed riječi u kojemu (en)klitika razbija sintagmu i slijedi intonacijsko načelo, a ne narušava se rečenični sadržaj.

³³ Sintagma je najčešće u inicijalnome položaju.

8.3.1.2. Zanaglasnica poslije (početne) sintagme

Zanaglasnica najčešće dolazi odmah poslije početne sintagme (pridjev/zamjenica + imenica) ili iza (govorne) stanke:

- *Ńihov gubec **je** bil krajši, ali jakši.* Danica (1840) 77
- *Ovo pleme **je** bilo v rodu z ... kraljem albanskim i velikim vojvodum epirskem.* Danica (1842) 47

Zanaglasnica dolazi poslije sintagme u kojoj su pridjev i imenica u inverziji:

- *Duša človečanska **je** kip i spodoba svetoga trojstva: ah, ter kaj anda more biti ... lepšega?* Švag I, VI
- *Cirkva Marijina **je** čuvala hiže na Dolcu.* Domj kraj 5

8.3.1.3. Sintaktičko načelo (zanaglasnica dolazi poslije glagola)

Zanaglasnica dolazi poslije glagola:

- *Maria Magdalena bila **je** mlajša od Ńe i mnogo frižeša, ferfantaste ve-sele i friške nature.* Krištol 2
- *Mahomet postal **je** najpervi glavar nad Agareni.* Vitez raf 52
- *Pače i v Svetom pismu prepovedal **je** Bog da bi mu se aldovali oni ki su ružnoga tela.* Habd zerc 177
- *Na Trojački ponedlek bio **je** svetak mađarske škole.* Građa 8, 407
- *Noe bil **je** vu ladji z svojemi sinimi i z Ńih ženami.* Vitez raf 2
- *Polake, krakovjanske dijake po vugerskim plotom kaj sejali su dlake ... pokopali **smo** snočka kod turopolske Mlake.* Krl 83
- *Advokati ne boje **se** zbog pravice ognja peklenskoga.* Škv hasn 50
- *Nebo vedri **se** ... drevje i cvetje cvesti pričina.* Gašp II, 45
- *Po poldašni školi posvadili **smo se**.* Građa 8, 406

U posljednjemu primjeru vidi se da zanaglasnice u kajkavskome mogu doći i na kraj rečenice, a u pretposljednemu da dolaze prije stanke.

Istraživanje je pokazalo da u kajkavskome književnom jeziku zanaglasnice češće dolaze uz glagol, a ne na drugo mjesto ili iza prve naglašene riječi. Može se zapravo reći da u kajkavskome književnom jeziku prevladava sintaktičko načelo slaganja nenaglasnica, konkretnije zanaglasnica.

9. Zaključak

U ovome je radu prikazan odnos i propituje se položaj nenaglašenih sintaktičkih jedinica u kajkavštini.³⁴ U obzir su pritom uzete kajkavske gramatike, korpus primjera iz *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika* te ispitanici iz različitih kajkavskih idioma (ali i odnos starijih i mlađih govornika/ispitanika). Pokazali smo da se u kajkavskome nenaglasnice (klitike) ne uvrštavaju u rečenicu dosljedno prema Wackernagelovu pravilu, nego se nalaze i na drugim mjestima. Prednaglasnice (proklitike) dolaze na bilo koje mjesto uz naglašenu riječ, ali nikada na posljednje, a zanaglasnicama je, poznato je još iz kajkavskih gramatika iz 18. st., redosljed veoma slobodan, tj. mogu stajati na svim mjestima osim u inicijalnoj poziciji (tada je riječ o prednaglasnicama). Istraživanje je pokazalo i to da postoje razlike u položaju i redosljedu³⁵ nenaglasnica između kajkavskoga književnog jezika i kajkavskih idioma, a unutar kajkavskih idioma postoje i razlike između „starijih” i „mlađih” ispitanika te obrazovanijih i manje obrazovanih ispitanika. Prema položaju i redosljedu nekih proučavanih nenaglasnica samo se može pretpostaviti uporabna čestoća (npr. potvrđeniji ili manje potvrđen redosljed) i starije stanje sintakse nenaglasnica (glagolskih i zamjениčnih). To se sa sigurnošću neće moći reći bez povijesne gramatike, ponajprije sintakse i znanstvenoga istraživanja na velikome korpusu. I naše je istraživanje pokazalo da se potvrde za starije ili povijesno stanje redosljeda nenaglasnica mogu tražiti i u našim narječjima.³⁶ S obzirom na to da je cilj istraživanja među ostalim bio i doći do zaključka koja načela vrijede za kajkavski, reći ćemo da u kajkavskome vrijede oba postojeća načela, dakle i intonacijsko i sintaktičko. U kajkavskome književnom jeziku zastupljenije je sintaktičko načelo slaganja nenaglasnica, ali ima i veoma mnogo potvrda za intonacijsko načelo. U kajkavskim govorima ili organskim idiomima prema našem istraživanju također prevladava sintaktičko(-semantičko) načelo. Važno je međutim reći da je istraživanje pokazalo i to da su mlađi i obrazovaniji ispitanici skloniji intonacijskome načelu. Dakle, sintaksa je nenaglasnica u starijih ispitanika podređenija sintaktičkomu načelu, a u mlađih i sintaktičkome i intonacijskome načelu. Da je istraživanje dijalektne građe prvorazredno vrelo podataka za poredbenopovijesni uvid uočila je Peti-Stantić (2002), a to je stav i mnogih drugih jezikoslovaca, npr. Topolišne (1995). Nakraju, još jednom valja na-

³⁴ Šojat u radu *Turopoljski govori* (1982: 426) ističe: „Premda su ‘enklitike’ u kajkavskoj rečenici mnogo pokretljivije nego što su u drugim našim dijalektima, ipak im položaj nije uvijek slobodan. Kad se nađe više ‘enklitika’ jedna uz drugu, njihov je redosljed kao u standardnom jeziku, s tom razlikom što ‘enklitika’ se može stajati i ispred i iza drugih zamjениčnih ‘enklitika’.”

³⁵ Misli se na redosljed nenaglasnica u skupini nenaglasnica (nenaglasnična sveza).

³⁶ O tome vidi i Peti-Stantić (2002).

glasiti da je naše istraživanje potvrdilo (poznatu činjenicu) da u kajkavskome, uz prijedložne, vezničke i zamjenične, i glagolske nenaglasnice (klitike) mogu biti prednaglasnice (proklitike).

Literatura:

- ANDERSON, STEPHEN R. 1993. Wackernagel's Revenge: Clitics, Morphology and the Syntax of Second Position. *Language*, 69/1, 68–98.
- BABIĆ, STJEPAN 1963. Enklitika između imena i prezimena. *Jezik*, XI/2, Zagreb, 63–64.
- BABIĆ, ZRINKA 1989. Red riječi u hrvatskom književnom jeziku kao izgovorni problem. *Fonološki i fonetski aspekti govorenog jezika: zbornik radova sa savjetovanja održanog na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 17. i 18. ožujka 1988.*, Horga, Damir (ur.), 85–95.
- BLAŽEKA, ĐURO 2007. Međimurski interdijalekt. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 1–18.
- BABUKIĆ, VJEKOSLAV 1854. *Ilirska slovnica*. Zagreb.
- BARIĆ, EUGENIJA I DR. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BRABEC, IVAN 1965. Enklitika – šta je to. *Jezik*, XII/5, Zagreb, 143–151.
- DELAŠ, HELENA 2003. Naglasak na proklitici. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, Zagreb, 21–31.
- FRANKS, STEVEN 1999. Optimality Theory and Clitics at PF. *FASL MEETING 1998*, Dziwirek, Katarzyna; Herbert Coats; Cyntia M. Vakarelyska (ur.), Michigan.
- GARDE, PAUL 1993. *Naglasak*. Zagreb.
- HAM, SANDA 1996/97. O zanaglasnom akuzativu ju. *Jezik*, 44/1, Zagreb, 16–20.
- HOCK, HEINRICH 1996. Who's on first? Toward a prosodic account of P2 clitics. *Approaching Second: Second Position Clitics and Related Phenomena*, Halpern, A.; A. Zwicky (ur.), Stanford, 199–270.
- HUDEČEK, LANA; LUKA VUKOJEVIĆ 2007. Da li, je li i li – normativni status i raspodjela. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 217–234.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1967. Enklitike, osobito njihov namještaj u staroslovenskome jeziku s obzirom na ostale slavenske jezike. *Rad JAZU*, 348, Zagreb, 61–140.
- JAKOBSON, ROMAN 1935. Les Enclitiques Slaves. *Atti del Conngress di Linguistica tenuto in Roma il 19-26 Settembre 1933*. Firenze.
- JONKE, LJUDEVIT 1954. O pomicanju enklitike prema početku rečenice. *Jezik*, II/5, Zagreb, 149–150.

- KATIČIĆ, RADOSLAV 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU i Nakladni zavod Globus.
- KLAVANS, JUDITH L. 1985. The Independence of Syntax and Phonology in Cliticization. *Language*, 61/1, 95–120.
- LEGENDRÉ, GÉRALDINE 1999. Morphological and Prosodic Alignment at Work: The Case of South-Slavic Clitics. WCCFL XVII. *Proceedings of the Seventeenth West Coast Conference on Formal Linguistics*. CSLI Publications, 436–450.
- LONČARIĆ, MIJO 1994. O kajkavskoj sintaksi. *Rasprave ZHJ-a*, 20/1, Zagreb, 137–154.
- MARESIĆ, JELA 2011. Podravski kajkavski dijalekt. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/2, Zagreb, 451–466.
- MARKOVIĆ, IVAN 2012. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- PETI-STANTIĆ, ANITA 2002. *Poredbena sintaksa ličnih zamjenica u južnoslavenskim jezicima*. (doktorat, neobjavljeno).
- PETI-STANTIĆ, ANITA 2005. *(Ne)obvezatnost reda riječi, Od fonetike do etike*. Zagreb: Disput, 207–216.
- PETI-STANTIĆ, ANITA 2006. O kakvu je redu riječ? *Filologija*, 46–47, Zagreb, 227–238.
- PETI-STANTIĆ, ANITA 2007. Wackernagelovo pravilo – norma ili mogućnost. *Sintaktičke kategorije, Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem*, Kuna, Branko (ur.), Osijek – Zagreb: Filozofski fakultet – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 173–187.
- PRANJKOVIĆ, IVO 2003. Red riječi. *Sintaksa hrvatskoga jezika*, Zagreb, 76–80.
- RAGUŽ, DRAGUTIN 2010. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Vlastito izdanje.
- Rječnik hrvatskoga kajkavskog književnog jezika (A – P)*, I – X. 1984. – 2005. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – JAZU / HAZU.
- SILIĆ, JOSIP 1984. *Od rečenice do teksta (teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva)*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- SILIĆ, JOSIP 1999. Gramatički red riječi u hrvatskome jeziku. *Kolo*, 1, Zagreb, 440–447.
- STOLAC, DIANA 1995. Standardizacijski procesi u kajkavskome književnom jeziku. *Filologija*, 30/31, Zagreb, 127–132.
- ŠOJAT, ANTUN 1982. Turopoljski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, Zagreb, 317–496.
- ŠOJAT, ANTUN 2009. *Kratki navuk jezičnice horvatske. Jezik stare kajkavske književnosti*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- ŠTEBIH GOLUB, BARBARA 2012. *Ignac Kristijanović: Gramatika horvatskoga narječja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- TEŽAK, STJEPKO 1981. Ozaljski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5, Zagreb, 203–428.
- UDIER, SANDA LUCIJA 2006. Položaj glagolskih enklitika u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika za početnike. *Lahor*, 1, Zagreb, 61–68.
- VEBER TKALČEVIĆ, ADOLFO 2005. *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije* (1859.). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- WACKERNAGEL, JACOB 1892. Über ein Gesetz der IG Wortstellung. *Indogermanische Forschungen*, 1, Berlin, 333–436.
- ZIMA, LUKA 1887. *Ńekoje, većinom sintaktične razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*. Zagreb.
- ZWICKY, ARNOLD M. 1977. *On Clitics*. Bloomington, Indiana.

Kajkavske gramatike:

- ĐURKOVEČKI, JOSIP 1826. *Jezichnica horvatzko-slavinzka za hasen Slavincev, i potrebochu oztaleh ztranzskoga jezika narodov*. Pešta.
- KORNIG, FRANJO 1790., 1795. *Kroatische Sprachlehre oder Anweisung für Deutsche die kroatische Sprache in kurzer Zeit*. Zagreb.
- KRISTIJANOVIĆ, IGNAC 1837. *Grammatik der Kroatischen Mundart*. Zagreb.
- MATIJEVIĆ, JOSIP 1810. *Horvatzka Grammatika oder kroatische Sprachlehre*. Zagreb.
- SZENT-MARTONY, IGNAC 1783. *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Deutsche*. Varaždin.
- VITKOVIĆ, IVAN 1779. *Gründe der kroatischen Sprache zum Nutzen der deutschen Jugend verfasst*. Zagreb. (rukopis)

The Order of Unstressed Syntactic Units in the Kajkavian Dialect

Abstract

The basic methodological framework for research is established in the paper. In order to establish the methodological starting point for analysing word order in the Kajkavian syntax, it was first necessary to provide an overview and analysis of syntactic descriptions of word order of (unstressed) syntactic units in Croatian grammars and other language reference books, whereby the emphasis was placed on the overview of research on the Kajkavian syntax based on Kajkavian grammars and individual analyses of contemporary Kajkavian subdialects. Based on the survey conducted by the authors in May and June 2012, the paper presents and describes the order of unstressed syntactic units in the Kajkavian dialect.

Ključne riječi: red riječi, nenaglašene sintaktičke jedinice (nenaglasnice/klitike), kajkavski govori, kajkavske gramatike, kajkavski književni jezik, kajkavska sintaksa

Key words: word order, unstressed syntactic units (clitics), Kajkavian subdialects, Kajkavian grammars, Kajkavian literary language, Kajkavian syntax